Tečaj XVII. **NOVICE** List 35.

gospodarske, obertniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pôli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 fl. 60 kr., za pol leta 1 fl. 80 kr., za četert leta 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 fl. 20, za pol leta 2 fl. 10 kr., za četert leta 1 fl. 5 kr. nov. dn.

V Ljubljani v sredo 31. avgusta 1859.

Od solí za našo živino.

Dasiravno ima klaja naše živine nekoliko solí v sebi, je vendar ni dosti za živinske potrebe. Zavoljo tega moramo klajo še soliti. Vpraša se tedaj: koliko solí naj se dá, da bo po mogočosti dobro teknila in dobička dala? Pravo mero določiti je težko, ker ni znano, koliko solí imajo rastline že same v sebi. Potem imamo razne plemena živine in živina sama je sopet večja ali manjša, stareja ali mlajša. Kadar živini klajo solimo, moramo celó na to paziti, čemu imamo živino. Ravno tista živina potrebuje, če je klaja druga in če jo ob drugem času in ob drugih okoljnostih dobiva, kakor je bila vajena, zdaj več zdaj manj solí. Zavoljo tega se nam ni čuditi, da solé ljudje v teh krajih bolj, v teh menj klajo živini. Največ pa primore to, da je sol predraga, da živina ne dobiva toliko solí, kolikor je potrebuje.

Koliko solí gré živini sploh, in koliko vsaki posebej, nam tudi živina sama po svoji poželjivosti ne more povedati. Da zvemo, koliko naj se dá solí, da bo prav, moramo prevdariti, koliko solí človek potrebuje in koliko je živini dajejo v deželah in krajih, kjer se že delj časa z velikim pridom sol dajè.

Da zvemo, koliko solí potrebuje človek, obišimo koče ubozih; tù vidimo, da je vsakemu človeku brez razločka starosti treba 1 lot solí na dan. Težo živega človeka v familii, v kteri so tudi otroci, smemo sploh rajtati na 100 funtov. Tako moremo po primeri prerajtati, koliko solí gré živini.

Navadna teža naših krav je 5 do 8 centov; dobivati bi imele tedaj po 5 do 8 lotov solí na dan; tele, ktero je, ko je storjeno, 50 do 70 funtov težko, bi potrebovalo $^1/_2$ do $^2/_3$ lota solí, ovca 40 funtov težka blizo $^1/_2$ lota. Se vé, da mora kmetovavec dobro vediti, kako se teža žive živine zvé; al malo jih je, kteri so toliko izurjeni.

Gospodarja, kteri ima veliko živine, prizadeva toliko solí, zlasti kjer je sol draga, precej denarjev. Reči pa moremo, da smo prav izhajali, ko smo dajali živini po 6 do 8 centov, težki po 2 lota solí na dan. Dobivala je po 14 do 15 funtov klaje; dobro se je redila in več mleka je imela. Že s tem se je sol obilno poplačala.

Opomniti pa moramo, da smo dajali živini menj zdatno živinsko sol.

Skušali so, mero solí določevati po meri klaje; al to je zlo težko, ker se more prevdariti, ne samo, koliko je klaje, temuč tudi kakošna je in da ni v vsaki klaji enako veliko solí.

Ozrimo se v dežele, v kterih živé sloveči živinorejci in se sol živini že delj časa z dobrim uspehom dajè. Te dežele so Angležko, Švajca in Pfalško na Nemškem.

Kmetovavci na Pfalškem dajejo volom, ktere vpregajo, po 10 lotov solí, volom pa, ktere pitajo, po 20 lotov solí na dan.

Na Angležkem dobí

tele	6 mescov staro	2	lota solí
„	1 leto staro . .	$5^2/_3$	lotov „
pitan vol		$11^1/_2$	lotov solí
molzna krava		$7^2/_3$	„ „

V Švajci dajajo solí kakor na Pfalškem.

Na Angležkem dobiva odrašen vol $11^1/_3$ lotov, ovca, 40 funtov težka, 4 lote solí na dan.

Za pitanega prešiča, 100 funtov težkega, bi utegnilo dosti biti 2 do 3 lote solí na dan.

Močneja in težeja ko je živina, več solí se ji mora dajati; pa še mnogo reči je, zavoljo kterih se mora živini zdaj več zdaj menj solí dajati. Več solí naj se živini daje:

1. ako težko prebavljivo, netečno klajo žrè; sol jo naredí bolj okusno, pa tudi ložeje prebavljivo in tečno. Sploh veljá tukaj pravilo: Kolikor umetneja je klaja, toliko več solí naj se ji prideva. Senó, trava, detelja je goveji živini najbolj primerna klaja; najmenj primerna pa je repa, krompir, obloda; zavoljo tega je pa treba tako pičo bolj soliti;

2. ako jé bolj ali menj sprideno klajo; taka klaja zaleže več na gnoji, kakor v jaslih;

3. ako mora živina o stanovitno merzlem, vlažnem, meglenem vremenu na polji delati ali celó na pašo hoditi;

4. ako trava, kamor se živina na pašo goni, ni za pašo, zlasti ovcam;

5. kadar se klaja živini upira, kar dostikrat iz pokvarjenega želodca izhaja;

6. bolj stari živini dajaj več solí kakor bolj mladi, ali zavoljo tega, ker nima zob in torej klaje ne more prežvekovati; ravno tako

7. bikom, ker jih dela sol za pleme bolj ugodne;

8. vselej, kadar se klaja premení, zlasti kadar pride na mesto dobre klaje slabeja, naj se daje živini več solí;

9. doječim kravam, da bodo več in boljega mleka imele in tudi sisajoče teleta z mlekom vred solí dobivajo, ktera jim dobro dé.

10. bolj rejenim in pridnim živinčetom dajaj več solí kakor medlim;

11. zlasti reja mladih živinčet potrebuje obilo solí. Ako dobivajo več solí, se lože odstavijo in klaje privadijo, ktera naj se s soljo potrese ali pa s slanico poškropi. S tem smo že veliko dobička dosegli, da smo dajali teletom koj po rojstvu solí lizati.

12. Daje naj se živini več solí, ali če je doslej še ni dobivala, naj je dobiva berž ko je moč, kadar v soseski bolezni živino napadajo. Gotovo bi ne bilo toliko o pljučnici slišati, kakor se današnje dni sliši, in tudi druzih bolezin bi se toliko ne izcimovalo in razširjevalo, ako bi živina več in večkrat solí dobivala. Zavoljo tega naj bi vsaka vlada sol po nižji ceni prodajala.

Sol se še prepičlo živini daje. Zagotoviti moremo, da bi v cesarskih deželah več živine pa menj živinskih bolezin imeli, če bi se sol za rejo živine bolj rabila. Koliko dobička bi naše dežele še doletelo, če bi treba ne bilo, živine iz unanjih dežel dobivati;

13. proti spomladi, kadar se mavsati začne, potrebuje živina več solí, da se more ložeje in hitreje mavsati;

14. lenim živinčetom se nekoliko več solí bolj prileže, kakor bolj živim;

15. pitavni živini se mora skorej še enkrat toliko solí dajati. kakor vprežni;

16. kadar ima živina kako unetno bolezen ali pa drisko, se ji klaja ne smé soliti;

17. živina, ktera menj leží in bolj pohajkova, naj dobiva menj solí;

18. če se živini rada koža osipa, se ji ne smé veliko solí dajati;

19. ker so konji ali bolj živi ali se pa bolj sprehajajo, morajo menj solí dobivati, kakor goveja živina;

20. ako je v kakem kraji, v zemlji in vodi, tedaj tudi v rastljinstvu več solí, ni treba živini še klaje soliti;

21. tako imenovane živinske solí je treba za klajo več kakor kuhinjske solí. (Konec. sl.)

Vinorejske skušnje na Štajarskem.

(Vino iz zmerznjenega grojzdja). Priložnost sem imel pokusiti več sort zmerznjenega vina. Kakor se je že čez lansko bendimo in zmerznjeno vino veliko pisalo, naj tudi jez zapišem, česar sem se sam prepričal. Vina iz grojzdja, ktero je bilo hitro perve dni iz snega talo ali zmerznjeno pobrano, je dobro, močno, še bolje ko drugo, okusno, čisto, čeravno je še le popolnoma mesca maja in še pozneje zavrelo. — Vino iz grojzdja, ktero je delj časa zmerzovalo, na zemlji ležalo, ali se še le pobralo, kadar je sneg skopnel, je slabo, kalno, brez vsega okusa, po vžitji naredi drisko; pogubilo se tega vina ni sicer veliko, ker so večidel druge vina ž njim zblodili. Zmerzlina grojzdju ne škoduje berž; al če predolgo terpi in se sneg tali, gré pod zlo.

(Kdaj obrezati terto). Lanska suha zima nam je dala priložnost, terto pozimi obrezati, in po lastnih in drugih skušnjah terdim, da je veliko bolje, terto v jeseni ali kolikor mogoče pred rezati preden je muževna. Taka se ne joče, daje več in lepšega grojzdja, in pred zori; terta se ne potere od snega, in od dobrega tersa dobimo zdravo rožje za tertne šole. Nove gorice priporočam s kratko besedo tako zasaditi, ker že drugo leto dobimo močne mladike in še celó grojzdja; suša ne škodje, in vinograd tak se ne loči od starega. Rigoli ali prekopaj namenjeno zemljiše 2 čevlja in pol globoko in ravno tako široko, in položi vsako grabo pošev rozge kakor so dolge iz terte vrezane, brez vsega drugega rezljanja in zvaženja; jako se boš čudil. Jakopič.

Kmetijska novíca.

V Debrecinu na Ogerskem je neki gospod Kovač znajdel novo mlačvo; na posebno napravljeni klopi se s koso žitu klasje kosí in potem klasje samo mlati. Tako ni treba slame mlatiti, in peti del se prihrani dela in časa.

Različnost živeža
v raznih krajih sveta.

(Dalje).

Najčudoviteje izglede sladnosti pa nahajamo v visokih severnih deželah. Tù je špeh morskih psov najslaji grižljej, s kterim jejo neprezvečeno jelenovo pičo kot salato, potem kožo morskega soma v drobne kosčke razrezano, ktera jim je nek sladka, kakor nam cuker. Več imenitnih Grenlandčanov je napravilo obed; tù so jedli pol srovo in gnjilo meso morskega psa, nagniti rep morskega soma, nekako zakuhane tičje jagode, z ribjo mastjo. Morski konj ima okusno meso; je skoraj kakor grobo govejo meso, in sirove jetra morskega konja so neki tako dobre, da bi se človek lahko zamaknil! Zmerznjeno meso morskega psa je kaj dober živež popotnikom in še celó, kadar je ognjito celo poletje s travo pokrito ležalo, je čez vsako sladkarijo pozimi! Iz jelenovih želodcov delajo jéd „nerakakuk“ imenovano; to si pošiljajo prijatli in sosedje, kakor pri nas potice in koline. Pozimi zakuhujejo Grenlandčani nekake jagode z angeliko in jajci vsacega časa valjenja, veržejo to vse v kožo morskega psa in zalijejo z ribjo mastjo. Čez meso severnega jelena ne pozna Eskimo nič in še celó zmerznjeno njegovo meso je Grenlandčanu bolje, kakor kdo vé kakošna pečenka na kraljevi mizi.

V Belužistanu pokladajo živini neko zmes iz dateljnov in suhih rib, ljudje sami pa se samo z ribami živé; na Angležkem mečejo več plemen rib na cente po polji, da zemljo gnoje; verh tega pa, da s tem zrak okužujejo, zdiha jezero in jezero gladnih ljudí po kosilu. Tuna riba (Thunfisch) atlantskega morja ima telečjemu podobno meso, samo bolj suho in terdo je; tudi jeseter, ki je bil starim Gerkom in Rimcom tako ljub, je tak in njegovo meso je brez kerví; meso dolgonosatega jesetra pa je kakor goveje, samo debelokitasto, žaltovo in neokusno je. Morski volk ima suho in kislo meso; Havana je edino mesto, kjer ga prodajajo. Kitajci pripisujejo njegovi koži in njegovemu repu posebno moč. Zamorci zlatega primorja ljubijo zlo njegovo meso, ravno tako tudi meso povodnih kónj in aligatorjev, in prebivavci Polinezije se preobžró z unim, da zbolé, ker tako meso srovo žró. V Šotiji in nekterih druzih severnih deželah jejo meso več plemen morskega volka. Morsko jeguljo, suho in zribano, imajo v nekterih deželah, da z njo juho bolj gosto delajo; tudi njeno meso ima okus kakor telečje meso. V nekterih krajih Angležkega jo zapekajo z mnogimi drugimi rečmi v kruh. Kinsoki posušavajo neko majhno ribo in jo žgó potem namesti sveče.

Tudi drugi narodi, ne samo prebivavci zlatega primorja, jejo golazni z velikim veseljem. Dasiravno se gostujemo z morskimi črepahami, se nam studijo deželske črepahe; al v juho, ktero jejo popotniki po južnem Italijanskem in na otoku sicilijanskem, se kuhajo večidel le deželske črepahe. Na otoku Trinidad in na druzih otocih so te živali zlo drage; jajca tako imenovane zaperte črepahe so severo-Amerikancom kaj prijetna jéd. V severni kakor tudi v južni Ameriki so mastni morski terapini, kteri so proti koncu poletja vjeti, silno draga jed in njih jajca plačujejo z dragimi dnarji.

V novi Holandii živi posebna črepaha, ktera ima vrat kakor kača, in jetra, memo kterih naj se sloveča strasburška pašteta skrije. Strašno gerdi, špirasti, brahorasti kušar (Iguana) je za jéd bolji, kakor bi kdo mislil; če je dobro narejen, je njegovo meso kakor kurje in okusno kakor meso črepahe. Al če bi kdo njegove kremplje vidil iz sklede moleti, bi se mogel zoper svojo voljo ga vstrašiti, naj bi bil še tako možkega serca. Sploh pa je ta martinček prav dobra jéd, ker ima okus kakor kokoš ali pitan zajec, kakor črepaha ali divji zajec, kakor se kuharca z njim obnaša. Njegovo meso je belo in čez njegove majhne, čiste, okusne jajca z mehkimi lupinami je ni boljše jedí.

Kajmane in krokodile, martinčke in žabe, vse jejo nekteri ljudje, in radi jih jejo. Meso pravega krokodila je kakor telečje, meso nekterih krokodilov pa diší preveč po pižmu in res preveč v nosnice udarja; meso še druzih je kakor mlada svinjina, še drugih je kakor morskih rakov in nekterih krokodilov meso diší tako močno po ribah, da je zoperno. Sploh tedaj nima krokodilovo meso nič gotovega okusa, in ljubi bravci naj ne segajo preurno po njem.

Aligatorjevo meso ima, kakor se pripoveduje, lastnost, da daje moč in zdravje tistemu, kteri ga jé; v Manili ga drago prodajajo in Kitajci segajo željno po njem, da si napravljajo iz njega neko žolco, ktera bi pa vsakemu Evropejcu želodec obernila. (Dal. sl.)

Vraža.

Povest za poduk in kratek čas.

(Dalje.)

III.

Ko do Gregorcove hiše pridejo, jo najdejo zaperto. Oče Gregorec se je župana preveč bal, in ko je bil zvedil, kaj njegovi sosedje od župana tirjajo, jo je bil že o pravem času od doma popihal, pa tudi ključ od zvonika seboj vzel.

Ker sedaj stari Dušak ni mogel ne mežnarja ne ključa v pest dobiti, je sklenil vrata razbiti in sam zvonit iti.

Možje so bili s tem svetom zadovoljni; že v malo minutah se je stari Dušak skoz linico v turen splazil, in je vlekel za vervi pri zvonovih.

V tem času se je nevihta čedalje bolj bližala; ustal je strašen vihár, ki je navadni napovedovavec hude ure. Strehe po hišah so jele pokati, piš je tergal strešnike, lomil veje na drevji in cele drevesa s koreninami vred poderal, delal razgraje; tukaj je razrušil kako slabo pokrito streho, ali kak dimnik poderl, tam kakošno okno s kankor snel in razbil. Germeti je začelo in treskati kakor da bi se sodni dan bližal, in kar so jeli zvonovi peti, se je očitno vidilo, da vihar oblake po nebesu hitreje podí in da tudi bolj pogostoma germí. Tresk za treskom udarja, kamor ga strela nameri. Kar treši tudi s tako močjo v turn, da se je streha unela in začela goreti.

Hrup: „Gorí, gorí!“ se je v hipu razlegal čez celo vas in stari in mladi so hiteli iz hiš in gasiti pomagali.

Akoravno je lilo kakor iz škafa in je debela toča vmes šumela, vendar le se ni dal ogenj zadušiti, piš ga je vedno bolj razpihoval, in v kratkem času je bil celi zvonik v plamenu. In kmali se je ponižal celó do zvonov, hud vihár jame strašno pihati, iskre leté na vse kraje, da je groza.

Okoli pol ure je ta požar terpel, na to vstane hipoma grozen vihar; ožgano tramovje na turnu se začne sèm ter tjè majati, in med strašnim pokanjem se podere na tla.

Že precej pozno proti večeru pride župan v vežo in izročí nekemu služabniku pismo, v kterem je bilo popisano to, kar se je ta popoldan zgodilo, ter mu reče, naj ga v mesto nese in tam v kancelíi oddá.

„Vse bom storil kakor ste ukazali“ — mu posel odgovorí, praskaje se za ušesom. „Menim pa, da ne boste hudi, če starega vranca zajaham, da popred nazaj pridem“.

„Janez, ti si lenúh in ostaneš lenúh dokler boš živ“ — je smehljaje župan svojemu hlapcu rekel, kterega je še precej obrajtal in ki je bil edini posel, ki si je upal kakošno besedo županu pregrizniti.

„No, no, ne zamerite mi, Vas prosim, gospod župan“ — mu Janez režé odgovorí, se na pri dervarnici stoječo kljuzo skobaca, in jaha, kamor ga je župan poslal.

Potem ko hlapca spred očí zgubí, gré župan na svoj vert, ki ga je imel koj za hišo, in gleda tje, kjer je malo pred še turn stal.

„Neumneš naj si to žalostno nesrečo sam sebi pripiše“ — pregovorí župan čez nekoliko časa in se hoče zopet nazaj v hišo poverniti. In ravno v tem hipu, ko se proti domu oberne, zagleda v senci nekega možkega stati, ki jo je spred okna, iz kterega se je iz Barbkine izbe na vert vidilo, urno pobral, in se je za nekim germom skril. Tudi Barbka, ki je skoz okno med cvetečimi nageljni na vert gledala, se je spred okna umaknila.

Bled kakor luna, ki je ravno sijala, postane župan pri ti prikazni, in že je hotel čez germ planiti in prederznega ljubljenca svoje hčerke zgrabiti — al kmali se premisli, obstoji na mestu in pravi sam pri sebi: „Danes je poslednji večer; stovó morata vzeti eden od druzega“ — in s temi besedami se podá na dvorišče, dovolivši, da sta Barbka in šribarček še enkrat skupej skoz okno kramljala. (Dal. sl.)

Ozir po domovini.

Rodik in pa Ajdovščina nad Rodikom.

Zapustivši ukatvornih modric tiho bivališče se podam čez goli Kras in bogati Terst ogledat nekoliko kraje, kamor me prihodnost kliče. Nisem sicer imel namena, kake čertice o tem občinstvu podati; pa ker sem naletel na rečí pomina vredne, kterih še nihče ni omenil, — saj kolikor je meni znano — ne morem drugače. Pa tudi ne mislim obširnega krajopisa podati, ampak le omeniti lege vasí, in potem povedati, kaj me je nagnilo, da pišem te verstice.

Štiri ure hoda od Tersta proti jutru leži Rodik v znožji z bukovjem gosto obrašenega hriba in polnega merzlih virov. Polje se prostera pod vasjo čez majhno planjavico do kamnitih gričev, ki zaperajo vasi razgled po teržaškem morji. Proti jugu je dolina odperta do Reške ceste; proti severju pa se niža in niža do bregov Reke, ki jo požirajo škocijanske pečine. Hiše Rodičanov so priproste, kakoršne so sploh kraških kmetov. Sred vasí imajo farno cerkev, primerna bolj ubožnemu stanu faranov. Pomina vredni pa so trije marmornati altarji; prižnica tudi iz marmorja, je res lepo delo. Trije zvonovi niso sicer veliki, pa tako umetno ubrani, da je milo poslušati tako soglasje. Vsi napisi, kar se jih vidi v cerkvi in zvunaj, pričajo, da je cerkev malo čez dvesto let stara. Samo na nekem pri zidu na tleh ležečem kamnu, ki je kedaj menda milodarnico nosil, se bere letnica 1588. Na pokopališču sem vidil kosti treh možakov; pravim možakov, ker tolikih še nisem nikoli vidil. Skopal jih je neki kmet izpod kamnja, ki si je njivo trebil. Čudno je, kako so mogli trije velikani tam pokopani biti in kdaj! Njivam tistim pravijo „krivice“. Zakaj neki krivice, ker krive niso, temuč lepo ravne? Morda je bila tam ob beneških ali turških vojskah kaka kervava bitva, po kteri so njive imenovali, in od kodar so še tiste kostí pod kamnjem ležale.

Pa ozrimo se na hrib, v kterega večernem znožji Rodik leží. Iz vasí zapaziš tri verhe, kterih vsak svojo imenitost nosi. Severni najnižji se imenuje Tabor. Na njem se še poznajo razvaline stolpa, v kterem so se menda Rodičani Turkom branili.

S Tabra se gré proti jutrojugu na Ajdovščino, najvišji in najprostorniši verh. Začudil sem se, ko gor pridši tak prostor vidim. Rodičani pripovedujejo, da je bilo na tem verhu nekdaj ajdovsko mesto, ktero so sovražniki razdjali in Ajde pomorili. Da ni vse to prazna pravlica, se lahko prepriča, kdor vidi „mirišče“, kakor Rodičani razvaline imenujejo. Kmet, ki je mene in častitega g. A. Martinčiča, duhovnega pomočnika v Rodiku, na Ajdovščino spremil, nama je nekdanje mesto popisoval, kakor bi ga bil z lastnimi očmi vidil. Tù so bile velike vrata, pravi, ko naji pripelje do mirišča na južni strani verha. Potem naji vodi po oklepu, kterega razvaline pričajo, kako jako zavarovano je bilo mesto. Kakih petsto korakov daleč od velikih vrat pridemo do kota, kjer se oklep bolj proti severju zavije; tù nama kmet kaže lego kovačije in spriča resničnost svoje povesti z žlindro, ktere se obilo najde znotraj in zvunaj oklepa. Na severnem koncu, velikim vratam ravno nasproti, je stal velik stolp, kolikor se iz razvalin razvidi. Manji vrata so menda deržale na levi strani stolpa po robu na Tabor; druge pa pred kovačijo proti jutru, kjer so Ajdje, po pripovesti kmetovi, po zmernih rebrih polje in nograde imeli. Večerna stran ni bila menda s tako debelim zidom zavarovana, ker razvaline so veliko manje; pa tudi ni bilo treba, ker hrib je tam zlo sterm. Skoraj sred mirišča nama je kmet pokazal mesto, kje da je podzemeljski hram. Če se o mokrotnem vremenu po tistem prostoru malo poskoči, pravi, šošnja, kakor da bi po kakem obočju skakal.

Mesto je bilo podolgasto okroglo od juga proti severju, v ktero stran je tudi vstajalo, tako, da je omenjeni stolp na najvišjih tléh stal. Obsegalo je vsaj toliko prostora, kolikor v Ljubljani predmestje Gradiše.

*

Kodar je zid stal, raste zdaj leskovina, hrastje, berst, javorje in drugo drevje in germovje; po strebljenih prostorih pa lepo pično senó, kterega dva Rodičana po sedem in več voz nakosita.

Premetovali in pregledovali smo kamenje na več krajih, pa druzega nismo najdli, razun kosa kolone, menda velikih, ki tam je ležal; in pa kos druzega kamna ravno tam, ki je nekdaj napis nosil. Na eni strani tega odlomka se bere še čerka, menda rimska trojka, na drugi pa dvojka. Kmet je pravil, da so že večkrat trebači stari denar najdli v kertinah, pa kdo bi še kaj tacega imel, ni vedil. Drug kmet, ki sem v vasi ž njim govoril o Ajdovščini, mi je enake reči pripovedoval in na zadnje še pristavil: „Imam še teslo, ktero sem si naredil iz sekirice na mirišču najdene. Reže kot ogenj; stari so mogli pravo jeklo imeti; zdaj se ga ne dobi tacega“. Popisal pa mi je najdeno sekerico, da sem si sulico mislil.

Častiti gospod A. Martinčič meni, da je deržala cesta iz Pole na Krajnsko skozi to mesto, ktera se menda še pozna po robu nad brezovsko dolino do velikih vrat Ajdovščine in od ondot po rebri na jutro-polnočno stran čez Vatovlje. Ko bi se v starinoznanstvu zveden mož pri kaki priložnosti na rodiško Ajdovščino ozerl, zagotovljam, da bi se ne vernil brez uspeha. Kdo bi dvomil, da so v mirišču pokopani kaki napisi, star denar ali orodje, kar so vse kmetje že po verhu in v kertinah najdli? Rodik se v latinskem Virundictes piše; ali bi ne moglo to ime s starim mestom v kaki zvezi biti?

Pri tej priložnosti moram tudi najdenih denarjev omeniti. Pred kakimi petimi leti je Rodičanka po stermi rebri nad vasjo derva ulekla, kar za njo nekaj zarožlja; ko se ozrè, vidi pri korenini terhljenega štora lonček denarja. Še prej je druga Rodičanka tudi lonček denarja najdla tik vira prec nad vasjo, kamor je bila po vode šla. Obe ste mislile, da je starina, ki nima nobene cene; zato so ga otroci trosili, kodar so hotli; le nekaj še ostalega so pokupili teržaški gospodje.

Z Ajdovščine se gré proti jugu nekoliko navzdol na tretji verh na „Jezero“. Rodičani pripovedujejo, da je na tem verhu nekdaj jezero stalo, iz kterega se je poleti gosta megla valila, iz ktere je bila vselej toča, kadar se je zmešala z meglo ustajočo iz enacega jezera na večernih gričih. Hodili so nekdaj iz Brezovice na Jezero s procesijo jezero blagoslovljat. Nekteri pravijo, da zavolj omenjene megle, drugi pa zato, da bi se jezero ne razlilo s hriba po polji. Bodi si kar hoče; da ni prazna pravlica, priča brezovški katapan iz osemnajstega stoletja, v kterem se bere: „habet jus paludem benedicendi“, paludem pa imenuje tisto jezero. Kos kamna, pri kterem je bil blagoslov, se še vidi in na njem spodnji del rimskega križa vsekan. Spremljevavec je pravil, da še celi kamen pomni; pa kam so ga ljudje pripravili, se ne vé. Se vé da, ložej se verjame, da je bila tam le velika lokev, v kteri so blago napajali. Zdaj je vode malo v jezeru; raste pa po njem gosto bičje. Častiti gosp. A. Martinčič je nasadil letošnjo spomlad s svojimi šolarji čez dvesto jančjih in verbjih sadičev po njem, ki so se skoraj vsi prijeli. Če je že lepa reč, da je prazni prostor zasajen, je še toliko lepši, da je marljivi gospod mladino sadit peljal. Tako se zasaja v mladih sercih marljivost, tako se vadijo mlade roke pridnosti; ne pa samo z golo besedo, ki gré, kakor pravijo, pri enem ušesu notri, pri drugem pa vùn.

Ker že o tem govorim, naj mi bo dovoljeno povedati, kaj se v Rodiku za pogojzdenje Krasa stori. Po prizadevanji visokočastitega rodiškega gospod fajmoštra si so napravili Rodičani lepo drevesnico, v kteri murvino in drugo mladevje zeleni, da ga je veselje gledati. Zasadili so že lep del pustin z mnogoverstnim drevjem, sosebno plodnim. Tabor, ki je dozdaj gol bil, so obsejali s kostanjem. Se vé, da je letošnja suša veliko sadičev in semena zaterla, pa ne serčnosti in delavnosti. Namerjajo spet več mernikov orehov in kostanja posaditi. Ko bi vse kraške in istrijanske fare tako unete duhovne imele za pospešnost blagostanja faranov, v malo letih bi se spremenile sive pustine v zelene gaje.

B.

Šolski novičar.

Unidan smo začeli novice ravno preteklega letošnjega šolskega leta naberati; naj gremo s tem početjem danes naprej, kamor nam ravno šolski letopisi ali programi ali pa preproste šolske klasificije v roke dohajajo.

Program višje gimnazije zagrebške nam razodeva posebno marljivost g. učnikov, zakaj trije so mu podali svoje doneske. Gospod prof. Brodnik je spisal nemški sostavek o neznano naglem razširjanji kristjanske vere vkljub mnogoverstnim overam pod gospodstvom rimskim, — gospod prof. V. Babukič v horvaškem jeziku: „Mnènje o postanku glagoljskih pismenah“, — gosp. profesor Zeithammer pa je priobčil „Resultate der meteorologischen Beobachtungen an der Agramer Station vom Jahre 1858 bis Juni 1859. — Navaden nameček vsakega programa tedaj tudi tega so „Schulnachrichten“, ki ga je spisal gosp. direktor Premru, iz kterega pozvedamo, da je zagrebška gimnazija štela letos 14 učnikov z vodjem vred, učencov pa 302 v 8 razredih. V 7. in 8. razredu je bilo čuda malo učencov: v unem 12, v tem celó le 4; vzrok te male množice se razjasnuje s tem, da tisti učenci, ki bojo duhovni, že po 6. šoli prestopijo v škofijsko privatno učilnico.

Letopis ljubljanske realne šole se pričenja z nemškim spisom pod naslovom „Schule und Leben — insbesondere Realschule und gewerbliches Leben“, v kterem marljivi gosp. vodja M. Peternel posebno razklada namen realnih šol in njih potrebo za vsakega fabrikanta, obertnika in rokodelca, ker le ta šola mladini, ktera hoče kadaj s kakoršnim koli obertnijstvom ali rokodelstvom se pečati, odpre očí, da spoznajo naturne stvarí, njih močí in postave, po kterih se godí to in uno. Kdor ni v šoli si razbistril uma in ni dosegel do jedra natornim stvarem, grize vès čas svojega življenja le lupino in ostane reven samouk. Naloga realnih šol je tedaj za življenje obertnikov in rokodelcov imenitna, al težavna je tudi, ako se pomisli, da po celó kratki poti se imajo peljati mladi fantiči v delavnico ravno tako veličanske kakor skrivnostne nature. Omenjeni sostavek našteva potem težave realnega šolstva in podučuje starše, ki pošiljajo svoje fante v te šole. Naš poklic ni, da bi celi ta sostavek prestavili v slovenski jezik, čeravno se nam dozdeva, da taki praktični spisi bi ravno tako potrebni bili v slovenskem jeziku spisani kakor v nemškem. Od našega prostega ljudstva se v eno mer terja, naj bi ne zanemarjalo šolskega nauka in zlasti toliko potrebnega realnega, in marsiktero zabavljico mora požreti zavoljo tega, — al če mu nihče po domače ne razloži: kako in kaj — in če se vse piše le v nemškem jeziku kakor da bi le nemški stariši pošiljali svoje otroke v šolo, kdo se nehotè ne spomni Vodnikove pesemce od „krajnske pare“! Če v mariborških, celjskih, varazdinskih, zagrebških in druzih šolskih letopisih nahajamo slovanske spise in se iz tega soditi sme, da ni prepovedano kak članek pisati tudi v domačem jeziku, se nam čudno zdi, da ravno v ljubljanskih gimnazijalnih in realnih šolah ni nikoli ne duha ne sluha! Ker so gospod vodja realnih šol v letošnjem letopisu kakor tudi lani spisali hvale vredne praktične sostavke in ker stareji bravci „Novic“ vejo, da oni znajo tudi dobro slovenski pisati, bi se pač prikupili vsem, kterim je za omiko prostega naroda mar, ako bi omenjene poduke v kterem koli slovenskem časniku krajnskim starišem podali v domačem jeziku, ker pisatelj sam more to, kar je v enem jeziku spisal, točno in razumno povedati v drugem jeziku. — Letos je ljubljansko

realno šolo obiskovalo 136 učencov, tedaj 5 manj kakor lani. To sicer ni velik razloček, vendar kaže število učencov od leta 1853 do letošnjega leta, da ne raste od leta do leta, ampak da malo po malem pojemlje, ker je leta 1854 že bilo 181 učencov v vseh treh klasih. Kaj nek je vzrok tega? saj je menda ljubljanska realna šola tako dobra kakor vsaka druga spodnja realka. Po tem takem bi utegnili drugi trije vzroki poglavitni biti, — tako saj mi mislimo: Pervič imajo naši stariši po kmetih še premalo zapopadka o potrebi in koristi teh novih šol; našim kmetom so še večidel šole le za to, da se njih fant ali enmalo nemško nauči ali da bi dobili „gospoda"; za vse drugo jim ni mar, ker sami nepodučeni mislijo, da tudi njih fantom ni treba šolskega poduka za kmetijstvo, obertnijstvo, rokodelstvo itd. Zato smo gori rekli, da kdor piše kaj praktičnega o realnih šolah, naj piše to tudi v domačem jeziku, da bojo ljudje brali in se malo po malem „zbrihtali". Drugič: so ene leta sèm se jele spet gimnazijalne šole bolj polniti in zavoljo tega morebiti koliko toliko opušati realne. Tretjič: da domá nimamo višjih realnih šol. Vemo za stariše, ki pravijo: „če moram že fanta čez 3 leta v Gradec dati, ga pošljem tjè raji koj pervo leto". In to, da smo v Ljubljani dozdaj le polovičarji, je gotov eden poglavitnih vzrokov, da péša naša realka. Ako bi se mesto združilo z deželnimi stanovi kakor tam pa tam drugod, bi se dala višja realna šola kmali napraviti; samo mesto ni kos vsemu temu; ako cela dežela zajema iz enega korita, naj pomagajo vsi za napravo tega korita. Nadjamo se, ko bode v življenje stopilo že dolgo zaželjeno novo deželno namestništvo, da se bode naprava potrebnih višjih realnih šol kmali v prevdarek vzela; dotistihmal bomo še mogli čakati.

Dopisi.

Iz Banata 30. avg. Fr. B. — Dokler so topovi razsajali in meči švigali, je bilo vsaki dan le misliti in vprašati: koliko jih je zopet padlo? Zdaj ko bojno orožje miruje in sta pa tudi serp in kosa v kotu, je pač vrednejši prašati: koliko je padlo snopja? kakošna je bila žetva? Tako sem unidan prijatla nagovoril, ki je ravno z voza stopil, s kterim se je nekoliko dni derdral po Banatu sèm ter tjè. „Poglej voz! — mi odgovori — in prec boš vidil, da nisem nikjer dežja vjel: le prah povsod, blata nikjer." — Suša je dober kos kruha vzela; najboljše polja pšenične ne dajo več od 15 vagánov na enem oralu, druge pa še manj, po 12, 10 in celó po 8 vagánov. Sploh nimamo več ko 8 do 10 vagánov od orala pričakovati; sicer pa je pšenica lepa in zdrava, zerno svitlo in jekleno; vsakemu tergovcu bode prav všeč, al gazda (kmetovavec) bo težko izhajal, ker debelega dobička vsak le od pšenice iše; le kar iz nje dnarja skupi, mu nekoliko v šparovko pade. — Rež je slaba, meršava, komaj do 15 vagánov na oral daje; ječmena, če ravno je dobro plenjal in se ga je 25 do 30 vagánov na oralu pridelalo, so ljudje malo sejali, pa tudi ni tako dober, da bi ga visoko ceniti smeli. — Oves je še najbolje rodil — govoré od 30 do 40 vagánov na oralu; je težak, bel in suh, da si lepšega misliti ne moreš; za tega voljo ga pa tudi toliko na terg silijo, da mu je cena nizka. — Koruza na polji po hudi suši hira, gluho zerno kaže, klipovi (storži) so le na pol porašeni; ni tedaj obilega pridelka se nadjati. „Lahko si misliš — je končal prijatel — da veselega lica nikjer nisem srečal, še tam ne, kjer so ljudje za ogeršico lepe dnarje skupili — tožili so tudi, da ondi, kjer so poželi, je hud vihar z dežjem polovico pridelka pokončal, da se bo komaj trud in delo splačalo. Ker pa je spomladna povodinj bila, je največja žalost — še danas voda stojí — ubogi ljudje niso toliko pridelali, kolikor jim je treba za seme; bogatega Banata v taki revšini nisem še vidil, dokler sem živ!" Sedaj pa je dosti; hajd! na žitni terg; tam vidíva vsake sorte žita; prodajali so staro pšenico po 3 gold., — novo po 2 gold. 30 kr. do 2 gold. 75 kr., — novo rež po 1 gold. 50 kr. do 1 gold. 80 kr., — ječmen po 1 gold. 50 kr. do 1 gold. 60 kr., — oves (z verhom) po 1 gold., — koruzo staro po 2 gold. — Duhana (tobaka) dozdaj suša še ni poškodovala, prav živo zeleni; nadjati se je dobrega pridelka, vendar nobenega gospodarja ne veseli; godernajo vsi, da kar se carevina in financijeri s tem pečajo, tudi to delo nič dobička ne donaša; cena je od lani nižja, in gorje temu, kdor bi več posadil kakor mu financia dovoli. Bog daj, da bi to skoraj drugače bilo!

Iz Laškega na Štaj. 20. avg. — *ρ* — Dolgo vam že ljube „Novice" nisem imel kaj tako veselega in zanimivega pisati kakor danes. Moram vam namreč povedati, da smo v sredo 17. avgusta t. l. tukaj čisto slovensk teater imeli v prid ranjenim vojakom. Predstavljali smo od gospod J. Drobnića poslovenjene igri: „Pravi Slovenec" in pa „Starost slabost". Sobralo se nas je bilo kolo domorodcov in domorodk k temu početju. Od vseh krajev so bili privreli gledavci in poslušavci, tako, da je igrališče polno bilo, akoravno je marsikter pred zabavljal, kaj da hočemo s slovenskim teatrom; saj ga ne bo človeka zraven itd. Vendar zvečer vidimo hišo polno Slovencov in Nemcov, ktere je sama radovednost tù sem prignala bila. Zaglasila se je najpred slovenska cesarska pesem, potem pa so igrali: „Pravega Slovenca" tako izverstno, da ploska in smeha ní bilo ne konca ne kraja. Osebe te igre so predstavljali: gospod Janko Vijanski (Šimon, kmet), gospodična Lojzika Vošnakova (Neža, njegova žena), gospodična Hildika Žniderižićeva (Lizika, njuna hči), gospod Roš, (nek gospod), gosp. D. Valenčak (njegov drugar), Jerico pa je predstavljala Fanika Fliessova. Posebno dobro ste se odrezavale v tej igri gospodični: Hilda Žniderižićeva in pa L. Vošnakova. Res lepo je bilo viditi in še prijetnejše poslušati, kako gladko in čversto so govorile na odru domači marn. Pa tudi gospodom gré velika hvala zavoljo njih krepkega in urnega obnašanja na odru slovenskem. — Drugo igro „Starost slabost" so igrali: gospod Roš (major Verhovski), gosp. Janko Vijanski (stotnik Erženovič), gospodična H. Žniderižićeva (Jelica, majorjeva hči), gosp. D. Valenčak (Šander, stotnikov sin). Tudi to igro so tako dobro doveršili, da se po pravici ne morejo očitno prehvaliti. Naj bi nikdar svoje pomoči k takemu narodnemu početju ne odrekli! Očitna hvala gré tudi gospod J. Ojsteršeku na Laškem za dobro vredovanje iger. Igralo se je v gospod Fr. Slancovi hiši. Skupilo se je okoli 51 gold. Ko je bil konec te veselice, se je na obrazu marsikterega veselje bralo, kterega še menda nikdar občutil ni; zakaj tako prav domačega večera že dolgo nismo vživali. Vse je le slovensko govorilo, vse slovensko pelo; to je pač bilo rajsko veselje za vsakega rodoljuba. Drugi dan 18. avgusta se je pela sv. maša za našega svitlega cara, pri kteri se je sopet le samo slovensko popevalo. Nato smo imeli veliko obed, pri kteri se je sobrala skoro vsa gospoda Laškega terga. Zvečer tega dneva pa smo jeli popevati domače pesmice vsake sorte, in potem smo se zasukali v ples. Vsak je bil živo ganjen in spoznal je, da Slovenec tudi kaj zamore, ako je složen! Zdravice so se napivale mnogoverstnim osebam. — Pa vsega popisati ne morem, kar se je zanimivega in veselega tù godilo; samo rečem še, da imeli smo prav vesele in čisto narodne dneve! Hvala Laščanom, posebno pa gosp. županu Dragotinu Valentiniču, za njih postrežljivost in marljivost. Bog daj, da bi nam še več tako prijetnega časa pripravili. Z Bogom, dragi mi Laščani in Laščanke! Živila majka naša!

Iz Dervanje na Štaj. 20. avg. J. — Že več ko dva mesca so megle čez zevajočo naturo ali tiho plavale ali grozno vihrale, z nevarno strelo strašno divjale, drevje razcepale, hiše požigale, plašnim ljudem serce tlačile in še ne-

kterim življenje končale, in dežja le ni bilo. Ozimino smo lahko lepo pospravili, letne pridelke pa bi nam bila večidel suša vzela, ako bi nam ne bil dež 18. in 19. avgusta pohlevno škropiti začel; za ajdo je sicer prepozno, ali paša bo ozelenela, repa in drugo sočivje bo rahlo, grojzdje, ktero je že venelo, bo debeleje jagode dobilo. Vino zna biti sopet dobro ali veliko menj od slednjih let ga bo. V radgonskih goricah je slabo po vinogradih, srednje polno je v Lutomiru, v Holozah, in le nekteri vinogradi na Goriškem so veselo polni. Plesnjivost pri grojzdji se je tudi že obširniše pokazala. Imel sem priložnost, en del Štajarske in nekaj Horvaške obhoditi, in kakor se je drugekrati tamošnih rodovitih planjav, dolin, lepih pristav in golib vse veselilo, ravno nasproti je bilo zdaj vse od suše pusto in žalostno viditi, travniki so rujavi, njive neobsejane, lepe čede se vlačijo okrog žejne in lačne po ojstrem sternišu; najhuje je, da še vode manjka ljudem in živini; žalno se mi je storilo, ko vidim kravo poklekovati in se nagibaje iz globokega bedna vodo cmerkati. Vode je menj od leta 1857; še močni viri slabo teko. Sadja tudi ni nikjer viditi, k večjem kako češpljo, in povsod je tudi sadno drevje žalostno zanemarjeno; en sam saden drevored, sicer slabo gleštan, kaže na cesti od Rogatca v Sternsko srenjo, da bi lahko veliko enakih bilo. Radujemo se, da smo še zdravi, le bati se je, da bi griža bolj ne pritisnila, ker se je že tù in tam, posebno pri sosednih Nemcih zlo prikazala, kakor leta 1857; najbolje je, se prehlajenja varovati. Med živino pa je v nekterih vaseh zlo svinjet pocerkalo po čermu (Milzbrand), vnetji želodca in čev; povsod imajo krivo misel, da edini vzrok je v oteklini dvanajstoperstka ali želodnega izhoda, da ne more ješa se iztekati; pa pomanjkanje vode in napačna strežba ste krive. Od stekline se je tudi že čulo.

Iz notranjske Bistrice. Mnogo bravcov rado bere, kako smo v Reki šolsko leto končali; hočem toraj nekoliko verstic o tem pisati. Konec leta je bil v saboto 20. t. m. Po véliki božji službi se je veliko gospode v lepo ovenčano dvorano zbralo. Zapeli so najpred učenci nekoliko lepih pesmic. Vidilo se je, da se petja učenik, gosp. Komèl, ž njimi ni zastonj trudil. Ko je petje utihnilo, je bil latinski in po latinskem nemški govor. Po razdeljenji daril sta dva učenca, pervi horvaški, drugi talijanski govorila. Če so ravno vsi štirje izverstno govorili, je vendar horvaški govor vsakemu domorodcu najbolj serce ogrel. Rekel je namreč, da, če je ravno naš jezik čverst in lep, vendar take literature nimamo, kakoršno bi imeti mogli. Pokazal nam je dalje, kako se moramo truditi, da našemu slovstvu pomagamo. Komur je narava vroče serce in pesniško žilo podelila, naj se vzdigne, kakor sivi orel pod oblake; čakali ga bomo z najzelenejim vencom in ga pesnika pozdravili. Pa srečen, trikrat srečen je vsak, kdor nam kaj lepega in koristnega spisati zná. Naša zemlja je krasna — moža pričakujemo, ki nam jo bo popisal. Junakov in junaških del naših očakov nam zgodovina brez števila hrani — moža čakamo, da nam te bisere zbere in na dan prinese. Starih besed, izrek, prislovic, pesem in pripovedk je med narodom še veliko, pa čez dalje manj — moža nam je treba, da nam po Vukovim izgledu nabera in nabera. Vsak je dolžan, je govornik končal, domovini pomagati, da nam ona ne reče: „Zaô mi je neurědni sine, da sam te rodila!“ — Sklenila je cesarska pesem slovesnost. — Suša je okoli Reke zlo huda in vročina taka, da je skoraj ljudje ne pametijo. Vse je rujavo in drevje se je v nekterih krajih popolnoma posušilo. V Bistrici ni ravno tako, pa tudi ne mnogo bolje. Ljudje bolehajo. Bog nam daj skoraj kaj dežja!

Janez Bilc.

Iz Kranja 28. avgusta. — . — V četertek so tukaj premije delili posestnikom dobrih mladih pa tudi starejih kobil. Veselo je bilo pervikrat to, da je 27 gospodarjev pripeljalo svojo živino in se poganjalo za premije (eden je prišel s kobilo in žebetom celó iz Dolenskega in je tudi premijo dobil), in pa da je bila komisija v stanu vseh 7 premij (eno s 15, eno z 10, pet pa po 5 cekinov) razdeliti, kar lani ni bilo mogoče ne v Mokronogu, predlanskem pa tudi tukaj v Kranji ne. — Jesenska letina na kranjskem polji več obeta kakor na ljubljanskem, zlasti ajda je lepa in pridne bčelice imajo že več dni kaj dobro pašo, česar smo se sami v gosp. Jalenovem bčelnjaku prepričali. Pri tej priliki smo tudi veselo novico zvedili, da sta si gospod mestni župan Jalen in mestni svetovavec gosp. K. Pleiweis na skerb vzela, da bi se s pripomočjo premožniših in za olepšanje kranjskega mesta marljivih mestnjanov za Fidrom ob Savi proti Sterževem sprehajališče s senčnatim drevjem zasadilo in tako v prijetnem kranjskem mestu to napravilo, kar mu je zeló potreba in že veliko let domači in ptujci milo pogrešajo. Tudi Sterževčanje bojo hvaležni za hladno pot v hudi vročini. Delo ni težavno, pa tudi prevelicih stroškov ne bo prizadjalo, in kakor si je ranjki gospod župan Hradecki v Ljubljani z napravo sprehajališča „Sternallee“ postavil lep spominek, tako si ga bo postavil tudi tukajšni župan gosp. Jalen, ako se krepko loti omenjenega početja in ga kmali dožene. Naj bi se v jeseni berž pot ravnati začela in jame za divje kostanje kopale, spomladi pa drevje sadilo! Da bo kantonski poglavar gospod Derbič ojstro kaznoval vsakega hudobneža, ki bi se prederznil poškodovati kako mlado drevo, smo si že samo iz tega popolnoma svesti, kar je verli gospod storil za zasadbo dreves v černomeljskem kantonu.

Iz Želimelj 26. avg. A. M. — Dve reči ste, ki ju zapišem in se mi zdete zadosti važne, da bi ju po „Novicah“ razglasili. Perva je: Poslavljenje našega rojaka, gospod Gregorja Krobatina stotnika pri 11. regimentu topništva, kteri je, kakor sem unidan bral, povzdignjen od presvitlega cesarja v vitežki stan in mu je podeljen Leopoldov red zavoljo njegove hrabrosti. Gotovo bo s to novico vstreženo njegovim sošolcom in znancom in je njemu v čast kakor tudi domovini v slovo. — Gregor Krobatin, rojen v Stražišu poleg Kranja, kjer je njegov oče kmetijo imenovano Reženovše v najemu imel, je od začetka v Kranji v šolo hodil, v latinske šole pa v Ljubljani; ob vakancah leta 1827 je bil pa h kanonirjem poterjen, ako se ne motim, po doveršeni peti šoli. — Druga novica je pa nesreča, ktera je zadela v saboto 6. dan tega mesca vas Pijavo gorico v ižanski fari. Strašen požar jo je pokončal. Pri taki silni suši je bilo vse naenkrat v ognji. Od cele vasi so le ena sama hiša in trije podi ostali; drugo je pa vse do tal pogorelo. Ljudje niso mogli druzega kakor živino oteti, pa še te ne vsi. Zadušila sta se tudi dva otroka v nekem hramu. Pogorelo je 23 hiš in gotovo trikrat toliko druzih cimprov — hlevov, podov, kozolcov, ki so bili z mervo, slamo in žitom napolnjeni. Zavarovani so bili razun 6 gospodarjev vsi. Čeravno jim zavarovavnica ne more poverniti vsega, kar jim je oginj vzel, jim bo vendar lep pripomoček, kterega bo unih 6 gospodarjev, ki niso zavarovani bili, zlo pogrešali. Kakor pravijo, se je ogenj pričel po hudobnosti. Ker so ti pogorelci usmiljenja vredni in potrebni, smemo upati, da jim bo marsikter dobrotnik na pomoč pritekel. Bog daj!

Iz Ljubljane. Že sopet je velik požar domovje in pridelke cele vasí v pepel premenil. 25. t. m. ponoči namreč je pogorela vas Kozarje; 11 hiš in 22 poslopij je oginj pokončal. — Druga žalostna novica je, da je hudoben človek 26. t. m. v Tomačevem župana zaklal, kteri je, kakor je na kmetih navada, zavoljo prevelike vročine pred skednom na vozu spal. Tih in sploh spoštovan mož je bil; oče 4 otrok. Hudodelec je še neznan.

Novičar iz domačih in ptujih dežel.

Iz Dunaja. Ko je unidan dunajski časnik po ces. sklepu od 21. t. m. premembe v ministerstvu oklical,

ktere je že tudi naš poslednji „novičar“ naznanil in kteremu naznanilu imamo le še to dostaviti, da je bil minister unanjih oprav grof Rechberg ob enem za predsednika ministerstva izvoljen, da so cesar ukazali, da ministerstvo kupčijstva in obertnijstva ima nehati in njegove opravila ministerstvo unanjih in notranjih oprav in pa dnarstveno ministerstvo prevzeti, in da jim ima novi policijsk minister zavoljo osnove novega ministerstva svoje misli razodeti, je gori omenjeni vradni časnik „Wiener Zeitung“ razodel nektere reči, kterih imamo pričakovati v obljubljenih popravah našega vladarstva. Ker vsakdo želí, da bi se v mnogih postavah in napravah našega cesarstva marsikaj drugač napravilo kakor je zdaj, bo gotovo tudi vsak rad zvedil, kaj se nam obeta o teh zadevah; za tega voljo hočemo svojim bravcom povedati od besede do besede, kar je te dni pisal omenjeni časnik, kteri je govoril le to, kar je na popolnoma zanesljivem višjem mestu zvedil. Tako-le se glasi njegovo razodevanje: „Kar je vojska na Laškem končana in je bil oklican cesarjev razglas, se vse pogovarja le samo skor od tega, kaj se bo vprihodnjič zgodilo v domačih rečéh našega cesarstva. Še bolj pa je bil vsakdo radovedčen in ugibal je ta to, uni uno, ko se je slišalo, da se ma ministerstvo premeniti in da se večidel pod predsedništvom samega cesarja važne reči prevdarjajo. O tem smo zvedili mi to-le: Da bi se različni razdelki deržavnega gospodarstva tako poravnali, da bi se dognale tiste poprave in zboljšave, ki jih je cesarjev razglas obljubil, je bilo pred vsem treba določiti, kaj vse potrebuje poprav, in kako naj se to delo prične. Vse to osnovati po volji cesarjevi je bil cilj in konec razno omenjenih posvetovanj. Naj povemo, kaj so zapopadale te posvetovanja: Prevdarjal se je stan deržavnega dnarstva (financ); spoznala se je potreba, stroške vseh civilnih pa tudi vojaških gosposk pod zdatno kontrolo djati; prevdarjalo se je dalje, kako vsaki nekatoliški veri, ktera je v našem cesarstvu po postavi pripušena, samostojnost in svobodno opravljanje nje duhovne službe zagotoviti; stanje judov po potrebah sedanjega časa pa vendar z ozirom na krajne in deželne razmere uravnati; občinsko (srenjsko) postavo s pripomočjo zaupnih mož, ki se bojo v vsaki deželi iz vseh stanov v posvetovanje poklicali, brez pomude tako ustanoviti, kakor jo posebne okoljšine vsake dežele terjajo; veliko važnih opravil, ktere so zdaj v rokah cesarskih gosposk, izročiti kolikor bo moč samostojnim oblastnijam, ki se imajo napraviti iz verste deležnikov samih, in po zgotovljenji teh pervih in najpotrebniših reči na noge spraviti v vsaki deželi zbor tistih mož, ki se bojo deželni namestniki imenovali. — Poslednji ministri so že osnovo za marsiktero postavo izdelali; ti izdelki se bojo še enkrat pretresli in potem bojo nove postave moč zadobile; za nektere druge postave pa se že tudi osnove delajo. — Težaven je stan našega cesarstva, globoke so rane, ki so jih podedovane napake, mnoge neugodne okoljšine in pa nesrečna vojska našemu cesarstvu vsekala. Vendar vse, česar vlada želí izpeljati, se bo dognalo, ako se narodi avstrijanski, ki so poslednji čas toliko žertovali (darovali) domovini, tudi zdaj s polnim zaupanjem vstopijo okoli svojega cesarja, — ako se vladniki in vladanci vzajemno imenitnega dela lotijo in eni ne bojo preboječi zavirali kolesa, ki nas ima naprej in na bolji stan spraviti, drugi pa ga nasproti ne bojo nepremišljeno prehitro gonili“. — Tako govorí po vladnem duhu vradani časnik.

— O novem ministru notranjih oprav grofu Gołuhovskem se v nemških časnikih piše, da je mož terdne volje in da v dognanji tega, kar je za dobro in potrebno spoznal, ga ne ustraši nobena overa. Sin stare poljske žlahne rodovine se je že večkrat ustavil terjatvam poljskih plemenitnikov, zato ga pa tudi niso radi imeli, čeravno nismo mogli tajiti, da si je, kolikor je bilo mogoče, vselej iskreno prizadeval zadostiti potrebam slovanske narodovnosti.

— Na štempeljskih markah bo prihodnje tudi letna številka, ker se je mnogokrat primerilo, da so ljudje že rabljene marke odtergali in jih sopet na pisma pritiskovali, da bi jim štempeljna ne bilo treba plačati. Da se taki goljufiji pot zapré, bodo štempeljske marke z letno številko zaznamovane.

— V letu 1856 je bilo v celem cesarstvu za 9 milij. 182,336 gold. štempeljnov porabljenih. Največ so jih porabili na Ogerskem, najmenj pa na Solnograškem, kjer jih sploh od leta do leta menj potrebujejo. Največ je bilo prodanih štempeljnov po 30, 15 in 6 krajcarjev. Kvart je bilo imenovano leto štempljanih za 907,613 iger po 10 kr. in za 668,122 iger po 5 kr. Na Koroškem, Krajnskem, Sležkem in v Bukovini ni bilo nobenih kvart štempljanih, pa zavoljo tega ni misliti, da v teh deželah ne poznajo kvart. Štempelj za kvarte je dal leta 1856 207,094 gold.; — za koledarje se je plačalo 122,385 gold., za časnike iz unanjih dežel pa 15,189 gold. štempeljna; štempelj od naznanil je vergel 61,287 gold., od oznanil v časnikih 67,302 gold. Čistih dohodkov je prinesel štempelj v letu 1856 10 milijonov 822,514 gold. sreb. dnarja.

— V drugi četerti tega leta je bilo na vseh poštah cesarstva 16 milijonov 247,900 pisem oddanih. Ako se preudari, da je bilo zavoljo vojske mesca junija t. l. v Lombardíi 370,900 pisem menj oddanih, kakor ravno tega mesca leta 1858, je to pač veliko število. Sploh je bilo pervo polovico tega leta 2 milij. 199,200 pisem več na pošte oddanih, kakor pervo polovico leta 1858.

— C. k. ministerstvo je ukazalo, da se ima kazenska ravnava ustaviti in samo enojni štempelj še pozneje doplačati, ako se pritisne na kako pismo manjša marka, kakor jo postava tirja, da se le dokaže, da se manjša ni iz hudobnega namena ali iz druzih otežajočih uzrokov na pismo pritisnila.

— Da bo ljudém ložeje, pismenske marke kupovati, jih bodo smeli prodajati vsi kupci in štacunarji, kteri se za to oglasijo.

— Dunajska banka bo začela 1. septembra bankovce po 5 gold. novega dnarja izdajati.

Iz Tersta. C. k. fregata „Novara“, ktera je 30. aprila 1857 iz Tersta odrinila, je prijadrala 26. avgusta sopet v Terst nazaj. Bila je tedaj 2 leti in 4 mesce na morju.

Iz Zagreba. Pravijo, da je rajni ban Jelačič v podobi oporoke obširen spis zapustil, v kterem skušnje svojega življenja na Horvaškem in Slavonskem priobčuje; spis ta nek popisuje stan Horvatije, in razodeva potrebe, ki jih zahtevajo vsi narodi avstrijanskega naroda.

Iz Ogerskega. V Gyuli v bekeškem okraju se ustanovljuje družtvo, ktero že 150 udov šteje. Večidel so kmetje in delavci. Namen tega družtva je, kmetijstvo na boljo stopnjo spraviti, in sicer z uzajemnim podperanjem udov, in pa čisto vero med ljudstvom oživljati in ohraniti.

— Ker gré vsako leto za prešiče, kteri se prodajo v cesarske dežele, kakih 10 milijonov goldinarjev srebra v Serbijo, je ogerska deželna vlada sklenila, poduk za rejo prešičev med ljudstvo razdeliti, in je kmetijske družbe prosila, naj jim bodo v tej zadevi pomožne.

Iz Laškega. Iz vsega, kar se je do sedaj zvedilo, se dá čedalje bolj posneti, da bo vendar le kongres laške zadeve mogel v roke vzeti. V Modeni, Parmi, Toskani in v Romanii si možje, kteri so vajete vladarstva prijeli, tako segajo navskriž, da res druzega ne bo ostalo, kakor v kongresu petih velicih vlad vse zadeve tako uravnati, da se ne bo temu ne unemu krivica godila — ako bo to le mogoče. Zaprek se nastavlja povsod več, kakor so si Lahi sami domišljevali. Začasne vlade v Toskani, Modeni in Parmi so zvezo za brambo sklenile, ktere namen je po časnikih braniti, da se prejšni vladarji ne vernejo, da se notranji mir in pokoj ohrani in da bodo povsod

enake postave. V Parmi je diktator Farini dosedanje postave še poterdil colno mejo med Sardinijo, pa od 1. septembra naprej odpravil. Vse postave se dajajo „v imenu narodne parmazanske vlade“. Da se vse to z voljo in vednostjo sardinske vlade godí, je jasno kot beli dan, ktera si prizadeva kakor le more, si te dežele prisvojiti. Al ko je sardinska vlada se v najslajih sanjah zibala, da bo v kratkem kot šesta stopila v kolo velicih vlad, in ko je v Fiorenci narodni zbor zedinjenje s Sardinijo sklenil, je prinesel telegraf iz Zürich-a novico v Pariz, da so se ondi pooblastenci v tem zedinili, da se Sardinija nima udati v zedinjenje s srednje-italijanskimi deželami. — Kar je bilo v Zürich-u to sklenjeno, in kar dohajajo v Pariz dan na dan zagotovila, da ni mogoče, prejšnih vladarjev v prestol toskanski, parmazanski in modeneški posaditi, so se tudi v Parizu premislili in francozka vlada želí zdaj sama, to zamotano štreno evropejskemu kongresu izročiti, naj jo on razmota. In res ni mogoče, te rečí še kako drugače poravnati. Sliši se tudi, da je francozka vlada poslednje dni te zadeve angležki, pruski in ruski vladi razodela, ktere so neki vse za evropejsk kongres. Tudi sardinska vlada se je že nekoliko v to udala, ker je spoznala, da diplomati v Zürich-u nikakor ne morejo rešiti te naloge. To, kar je cesar Napoleon v Villafranki cesarju Franc Jožefu obljubil, ne veže, kakor pravi, Sardinije nikakor. Ko je Napoleon III. kralju Viktorju Emanuelu povedal, da je mir sklenil, in je pristavil, da se morajo vojvodom njih dežele nazaj dati, je rekel sardinski kralj, da nima nič zoper to, ako je to ljudstvu omenjenih dežel prav. V Fiorenci in Modeni pa, kakor je bilo že rečeno, so narodni zbor sklenili za zedinjenje s Sardinijo; naproti pa iz Pariza dobiva kralj Viktor Emanuel opomine, naj se v zedinjenje z omenjenim deželami ne spuša; — v tej zadregi ne more ne naprej ne nazaj, in evropejsk kongres ima poklic, mu pot iz te zadrege odpreti. Zlo se govorí, da je general Fanti za višjega poveljnika puntarske armade v srednji Italii izvoljen.

Iz Milana. Kraljevi dekret od 10. avgusta daje vsem civilnim vradnikom službo, kteri so jo zgubili pod avstrijansko vlado zavoljo potitičnih pregreh.

Iz Turina. Tudi tukaj so kakor v Milanu z veliko slovesnostjo praznovali Napoleonov dan, ker Sardinci nočejo, da bi jim kdo očital nehvaležnost do francozke vlade.

Iz Modene. 16. avg. je Garibaldi iz Fiorence v Modeno prišel in poveljstvo armade toskanske prevzel.

Iz Rima. Sklep je bil že storjen, zoper mesta Romanije, ktere so se papeževi vladi odpovedale in za zedinjenje s Sardinijo izrekle, rimsko armado poslati. Na poti je že bila, pa ustavila se je, ker je preslaba, z armado srednje-italijanskih dežel, kteri je Garibaldi poveljnik, kaj začeti.

Iz Francozkega. Že jih prihaja mnogo pomilostenih nazaj na Francozko in sicer več, kakor se je bilo nadjati. Doslej se sam dva nečeta pomilostenja udeležiti in se v svojo domovino verniti, namreč Louis Blanc in Viktor Hugo. Oba pravita, da ju pomilostenje ne zadeva, ker nič nista pregrešila, in da se jima ne ljubi verniti se v dežela, iz ktere je svoboda pregnana. Kadar se bodo tudi svobodi spet na Francozko vrata odperle, se bota tudi ona vernila v domovino svojo.

Iz Rusije. Prepoved, konje v tuje dežele prodajati, je odpravljena, in konji se smejo sopet iz dežele prodajati.

— Kakor časnik „Nord“ piše, se čedalje več dela za osvobodenje ruskih kmetov in sploh se govorí, da tisti dan, ko bode carov pervi sin polnoleten priznan, se bode oklical ukaz, po kterem imajo kmetje iz tisučletnega jarma rešeni biti.

Iz Serbije. Iz Belega grada 25. avg. Iz vseh krajev Serbskega se sliši, da so volitve za novo skupščino v lepem redu opravljajo; danes so se volitve v našem mestu začele, in podoba je, da tudi tukaj se bojo doveršile redno. Starašinstvo je unidan knezu-nasledniku Mihaelu določilo 20,000 tolarjev letnih dohodkov. 10. (22.) dan t. m. je knez Mihael poslal starašinstvu pismo, v kterem se zahvaljuje za blagi namen, pa pravi, da namenjenih 20,000 tolarjev ne bode vzel, ker vé, da domovina dnarjev drugod potrebuje.

Iz Moldave in Valahije. Zlo se govorí, da ima knez Kuza namen, zedinjeni rumunski prestol ruskemu velikemu knezu odstopiti. Ali je kaj resnice v tej govorici, se bo kmali pokazalo.

— Iz Ibraile pišejo: 12. avgusta je priletelo toliko kobilic v naše kraje, da je bilo vse černo. Najstareji ljudje se ne spomnijo, da bi jih bili kdaj toliko in tako velicih vidili.

Iz Amerike. Iz Kalifornije se je pisalo 27. rožnika, da na kresa dan je bila v nekterih krajih taka vročina, da so teleta, beli zajčki, tiči itd. poginovali; vse drevesa je soparica popolnoma osmodila in sadje na njih opražila; železo in vsaka kovina je bila tako vroča, da je ni mogel noben človek z roko prijeti; več polja je takega, kakor da bi bil oginj vse požgal; pri sv. Barbari je 17. maja bila taka soparica, da so ljudje pod prostim nebom cepali kakor muhe in se nobeden ni upal iz hiše stopiti.

Pogovori vredništva. Častiti gospod fajmošter Zalokar so nam poslali odgovor na sostavek v poslednjih „Novicah“, ki je govoril o njih slovniku. Ker nam je pa za pričujoči list že prepozno došel, ga bomo natisnili drugo pot.

Loterijne srečke:

V Terstu 24. avgusta 1859: **85. 13. 73. 14. 57.**
Prihodnje srečkanje v Terstu bo 3. septembra 1859.

V Gradcu / na Dunaji } 27. avgusta 1859: **49. 33. 52. 90. 69.** / **31. 10. 39. 86. 6.**
Prihodnje srečkanje v Gradcu in na Dunaji bo 7. septembra 1859.

Žitna cena

v Ljubljani 24. avgusta 1859.

Vagàn (Metzen) v novem dnarji: pšenice domače 5 fl. 70. — banaške 5 fl. 70. — turšice 4 fl. 6. — soršice 4 fl. 10. — reži 3 fl. 28. — ječmena 3 fl. 11. — prosa 3 fl. 37. — ajde 3 fl. 43. — ovsa 2 fl. 30.

Kursi na Dunaji

27. avgusta 1859. v novem denarji.

Deržavni zajemi ali posojila.		Druge obligacije z lotrijami.	
5% obligacije od leta 1859 v novem dnar. po 100 g. g.	69.75	Kreditni lozi po g. 100 . g.	97.—
5% nar. posojilo od l. 1854 „	79.20	4½% Teržaški lozi po 100 „	118.—
5% metalike . . . . „	74.10	5% Donavske parabrodske po g. 100 . . . „	102.50
4½% „ . . . . „	65.25	Knez Esterhazy. po g. 40 „	82.50
4% „ . . . . „	59.50	Knez Salmove po g. 40 „	39.75
3% „ . . . . „	44.—	Knez Palfyove po g. 40 „	38.25
2½% „ . . . . „	37.50	Knez Claryove po g. 40 „	35.75
1% „ . . . . „	14.50	Knez St. Genoisove po g. 40 „	35.75
Obligacije zemlišn. odkupa. (po 100 gold.)		Knez Windischgräz. po g. 20 „	24.50
5% dolnjo-avstrijanske g.	93.—	Grof Waldsteinove po g. 20 „	25.50
5% ogerske. . . . . „	73.—	Grof Keglevičeve po g. 10 „	14.75
5% horvaške in slavonske „	71.50	**Denarji.**	
5% krajnske, štajarske, koroške, istrijanske . „	82.—	Cesarske krone . . . g.	16.10
Deržavni zajemi z lotrijami		Cesarski cekini . . . „	5.54
Zajem od leta 1834 po 250 „	294.—	Napoleondori (20 frankov) „	9.39
„ „ „ 1834 petink. „	290.—	Souvraindori . . . . „	16.10
„ „ „ 1839 . . . „	117.—	Ruski imperiali . . . „	9.56
„ „ „ 1839 petink. „	110.—	Pruski Fridrikdori . . „	9.90
4% narodni od leta 1854 „	109.—	Angleški souvraindori . „	11.67
Dohodkine oblig. iz Komo „	15.50	Louisdori (nemški) . . „	9.60
		Srebro (ažijo) . . . . „	16.50

Odgovorni vrednik: **Dr. Janez Bleiweis.** — Natiskar in založnik: **Jožef Blaznik.**